

Το άστρο της Βηθλεέμ

/ [Γνώμες](#)

Μάνος Δανέζης, Αστροφυσικός

Στη διεθνή βιβλιογραφία υπάρχουν χιλιάδες άρθρα και εκατοντάδες βιβλία που, καθένα με τον τρόπο του, παρουσιάζει τη δική του εκδοχή και παρέχει τις δικές του πληροφορίες για το άστρο της Βηθλεέμ, αυτό το δυναμικό σύμβολο των Χριστουγέννων. Υπάρχει, λοιπόν, ένα μεγάλο πλήθος αναφορών, που μας δίνει τη δυνατότητα προσπέλασης σε ένα σύνολο θέσεων αρκετά σοβαρών, τουλάχιστον όσον αφορά το γενικότερο επιστημονικό κύρος τους.

Υπενθυμίζουμε ότι κανονική αναφορά στον αστέρα της Βηθλεέμ γίνεται μόνο στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο. Το Ευαγγέλιο αυτό απευθυνόταν στους εξ Ιουδαίων χριστιανούς και είχε βασικό στόχο να τους πείσει ότι ο Ιησούς ήταν ο αναμενόμενος από τους εβραίους Μεσσίας. Και επειδή την έλευση ιερών προσώπων στον κόσμο η καμπαλική ιουδαϊκή παράδοση συνδέει άμεσα με την

εμφάνιση αστρολογικών ουράνιων σημείων, για να γίνει αποδεκτό από τους Εβραίους ότι ο Ιησούς ήταν ο αναμενόμενος Μεσσίας, δεν θα έπρεπε να αποστερηθεί αυτήν την αστρολογική συνάφεια.

Ουράνια φαινόμενα και σημαντικά γεγονότα

Αναφορές σε υπερφυσικές γεννήσεις αγοριών με θεία αποστολή, υπό το φως ουράνιων σωμάτων δεν συναντάμε μόνο στα κανονικά βιβλία, αλλά και στην απόκρυφη ιουδαϊκή γραμματεία. Στα χειρόγραφα της Νεκρής Θάλασσας, στην «Ιστορία του Αβραάμ» (Ma' ase abraham) αναφέρεται ότι κατά τη γέννηση του (πατριάρχη) Αβραάμ, γιου του πρίγκιπα Θάρα, εμφανίστηκε στην ανατολή ένας κομήτης που περιφερόταν στον ουρανό της Χαλδαίας, «καταπίνοντας» τέσσερα άστρα, το καθένα τους στερεωμένο σε διαφορετικό τεταρτημόριο του ουράνιου θόλου. Το έκτακτο αυτό γεγονός ερμηνεύτηκε από τους σοφούς ιερείς-αστρολόγους της αυλής ως σημάδι γέννησης ενός αγοριού που θα γινόταν βασιλιάς και που οι απόγονοί του θα κληρονομούσαν τη Γη στους αιώνες. αμέσως οι σοφοί ειδοποίησαν τον βασιλιά Νεμρώδ (ή Νεβρώδ), που θορυβήθηκε όταν άκουσε την πρόβλεψή τους και θέλησε να εξοντώσει το νεογέννητο. Όμως ο αρχάγγελος Γαβριήλ με εντολή του Θεού έκρυψε τον μικρό Αβραάμ από τους στρατιώτες του Νεμρώδ, σκεπάζοντάς τον με ένα σύννεφο. Τότε ο Θάρα (Τεράχ, κατά το Ταλμούδ), φοβούμενος για τη ζωή του πρωτότοκου γιου του, εγκατέλειψε την Ουρ -ή τη Χαρράν- της Μεσοποταμίας για τη Γη Χαναάν. Έτσι ή αλλιώς, ο Νεμρώδ σφαγίασε 70.000 αρσενικά νήπια, προκειμένου να φονεύσει και τον Αβραάμ.

Η εμφάνιση του κομήτη του Χάλεϊ το 1066 μ.Χ. απαθανάτίστηκε στο περίφημο υφαντό του Μπαγιέ, καθώς θεωρήθηκε ολέθριο προμήνυμα της ήττας και του θανάτου του βασιλιά Χάρολντ της Αγγλίας στη μάχη του Χέιστινγκς κατά των επιδρομέων Βίκινγκς. Συνεπώς στα ραντεβού του, ο κομήτης αυτός μας επισκέπτεται περιοδικά, αιώνες τώρα, σκορπίζοντας το δέος και την αβεβαιότητα στους ανθρώπους.

Στην εβραϊκή παράδοση ένα άστρο εμφανίζεται περιστασιακά για να λάμψει κατά την αναγγελία της γέννησης του Μωυσή στην Αίγυπτο. Ο Φαραώ το θεώρησε κακό προμήνυμα, συνδέοντάς το μάλιστα με ένα σημαδιακό όνειρο που είδε. Οι σοφοί ιερείς, από τους οποίους ζήτησε να του ερμηνεύσουν το όνειρο, του είπαν ότι σε κάποια από οικογένειες των Εβραίων της Αιγύπτου θα γεννιόταν ένα αγόρι που θα οδηγούσε τη χώρα στην καταστροφή. Έτσι, ο Φαραώ διέταξε μόλις γεννώνται αρσενικά παιδιά στους Ισραηλίτες, να πετιούνται στον ποταμό. Όμως, άγγελος Κυρίου έσωσε τον μικρό Μωυσή, ειδοποιώντας τον Αμράμ, τον πατέρα του, να τον κρύψει (Ταργκούμ της Παλαιστίνης, Ιώσ. Ιουδ. Αρχ. 2, 9, 3-4 και Εξοδ. Α').

Αξιοπαρατήρητη είναι και στις δύο περιπτώσεις η ομοιότητα με την καινοδιαθηκική αφήγηση, πολλούς αιώνες αργότερα, περί εντολής του Ηρώδη να σφαγιαστούν όλα τα άρρενα νήπια κάτω των δύο ετών.

Το αστρονομικό πρόβλημα

Το άστρο της Βηθλεέμ ως αστρονομικό πρόβλημα απασχόλησε τους ορθολογιστές θεολόγους της Δύσης τον 16ο αιώνα και εξής, στην επιθυμία τους να τεκμηριώσουν με επιστημονικοφανή τρόπο την ύπαρξή του¹. Η εμφάνιση του άστρου της Βηθλεέμ, συνδυαζόμενη με το γενικό αστρολογικό πλαίσιο της εποχής του, θα ήταν η ικανή και αναγκαία συνθήκη που θα απεδείκνυε πέραν πάσης αμφιβολίας την ιστορική ύπαρξη του ενσαρκωμένου θεού. Οι προσπάθειες, δηλαδή, των δυτικών χριστιανών αστρονόμων -κάτω από την πίεση των θεολογικο-αστρολογικών κύκλων της εποχής- επικεντρώθηκαν στην απόδειξη της ιστορικότητας της Γέννησης του Ιησού μέσω της απόδειξης της «εν χρόνω» ύπαρξης του άστρου.

Η άποψη αυτή -που ουσιαστικά υποστηρίζει την αστρολογική ερμηνεία και τις αστρολογικές αναφορές για το άστρο της Βηθλεέμ- άρχισε να ενδιαφέρει τη Δυτική Εκκλησία από τον 16ο αιώνα, εποχή κατά την οποία η αστρολογία γνώριζε μια δεύτερη άνθηση, λόγω της σύνδεσής της με την ιουδαϊκή Καμπαλά, η οποία εθεωρείτο τότε μέρος της χριστιανικής παράδοσης. Την εποχή εκείνη οι αστρολόγοι δεν έλειπαν από καμιά βασιλική αυλή, και πολλοί ποντίφικες είχαν τον προσωπικό τους αστρολόγο, ενώ πολλοί αστρολόγοι έγιναν κληρικοί και ανέβηκαν ψηλά στην εκκλησιαστική ιεραρχία.

Ο πάπας Γρηγόριος 13ος (1572 - 1585), εμπνευστής του ημερολογίου που χρησιμοποιούμε και σήμερα, πίστευε στην αστρολογία. Είχε μάλιστα επίσημο αστρολόγο, ο οποίος απέδιδε τη γέννηση, την ακμή και την παρακμή των θρησκειών σε αστρικές επιδράσεις και ερμήνευε την εξάπλωση του χριστιανισμού από το ωροσκόπιο του Ιησού.

Χαρακτηριστικά, ο πάπας Λέων ο 10ος (1513-1521) ίδρυσε έδρα αστρολογίας στη Scoola Vaticana, ενώ ο πάπας Παύλος ο 3ος (1534-1549), προκαθήμενος της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας κατά την αντιμεταρρύθμιση, είχε προσωπικό αστρολόγο του τον Λουκά Γκουάρικο -τον οποίο μάλιστα χειροτόνησε καρδινάλιο- και στη συνέχεια τον Μάριο Αλτέριο. Ο πάπας Γρηγόριος ο 13ος (1572-1585), που δημιούργησε το νέο ημερολόγιο, είχε επίσημο αστρολόγο του τον περιβόητο Ιερώνυμο Καρντάνο (Geronimo Cardano, 1501-1576), ο οποίος εξηγούσε τη γέννηση, ακμή και παρακμή των θρησκειών ως αποτέλεσμα αστρικών επιδράσεων, πεπεισμένος ότι τα άστρα επιδρούν και καθορίζουν τις τύχες της ανθρωπότητας.

Τη μεγάλη ανάπτυξη της χριστιανικής θρησκείας ο Καρντάνο ερμήνευε από το ωροσκόπιο του Ιησού, που, κατ' αυτόν είχε γεννηθεί υπό τη συζυγία του Δία και του Ηλίου.

Αυτός είναι ο λόγος που οι μεγάλοι αστρονόμοι της εποχής, όπως ο Τύχων Μπραχέ (Tycho Brach, 1546-1601) και ο βοηθός-συνεργάτης του Γιοχάνες Κέπλερ (Johannes Kepler, 1571-1630), πιεζόμενοι από το ιερατείο, ωθήθηκαν να ασχοληθούν με το άστρο της Βηθλεέμ, εγκαινιάζοντας έτσι μια παράδοση που, τουλάχιστον στη Δύση, συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Επισημάνσεις

Η μελέτη των ευαγγελικών περικοπών που αναφέρονται στο άστρο της Βηθλεέμ οδηγεί στις ακόλουθες επισημάνσεις:

Η κίνηση του «αστέρα» που περιγράφουν οι ευαγγελικές περικοπές δεν συμπίπτει με τη φαινομένη κίνηση των ουρανίων σωμάτων (από Ανατολή σε Δύση)

Η φαινομένη λαμπρότητα του «αστέρα» -λένε τα (απόκρυφα) κείμενα- σκίαζε ακόμη και το φως του Ήλιου. Όμως κανείς άλλος εκτός από τους Μάγους δεν αντελήφθη τον «αστέρα».

Ο «αστέρας» ανέλαμπε και εξαφανιζόταν, στεκόταν ή εκινείτο «κατά το δοκούν», αναίτια ή αναλόγως των αναγκών και της περιοχής όπου βρίσκονταν οι Μάγοι – συμπεριφορά που δεν μπορεί κατ' ουδένα τρόπο να παρουσιάζει ένα αστρονομικό αντικείμενο.

Ο «αστέρας» έδειξε έναν συγκεκριμένο μικρό τόπο, τον τόπο όπου γεννήθηκε ο Ιησούς. Ένα αστρονομικό αντικείμενο, όμως, λόγω της τεράστιας απόστασης στην οποία βρίσκεται, δεν μπορεί να «δείξει» έναν συγκεκριμένο τόπο στη γήινη επιφάνεια, μόνο κατεύθυνση (προσανατολισμό) μπορεί να δείξει. Προκειμένου να δειχθεί ένα ορισμένο γήινο σημείο, θα πρέπει το αντικείμενο να υπάρξει στα πολύ χαμηλά στρώματα της γήινης ατμόσφαιρας, πράγμα αδύνατον για ένα αστρονομικό αντικείμενο.

Εν όψει των επισημάνσεων αυτών, τις οποίες, ειρήσθω εν παρόδω, είχε κάνει και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, η αντικειμενικότητα επιβάλλει υποχρεωτικώς την υιοθέτηση μιας από τις ακόλουθες θέσεις αναφορικά με τη φύση του «αστέρα» της Βηθλεέμ:

α. Ο αστέρας δεν υπήρξε ποτέ, ήταν ένας μύθος, επινόηση των συγγραφέων του κατά Ματθαίον Ευαγγελίου, με στόχους αδιάφορους και άσχετους με την

υπηρέτηση της επιστημονικής και ιστορικής αλήθειας.

β. Ο αστέρας υπήρξε ένα φαινόμενο υπερβατικό και υπερ-λογικό, πέρα και έξω από τα όρια της επιστήμης – χωρίς αυτό να σημαίνει ότι το γεγονός υπήρξε «αφύσικο», «υπεράνω» ή «έξω» από τα όρια του γενικότερου φυσικού νόμου, αντιθέτως, ίσως να σημαίνει ότι το εν λόγω φαινόμενο εξελισσόταν εντός του πλαισίου κάποιων φυσικών νόμων άγνωστων ακόμη στην επιστήμη. Για τους ορθόδοξους χριστιανούς που δεν έχουν ανάγκη επιβεβαίωσης της γέννησης και γενικότερα της ιστορικότητας του προσώπου του Ιησού, το άστρο της Βηθλεέμ είναι ένα καθαρά υπερβατικό γεγονός που εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο της επί Γης ενσάρκωσης του Υιού και Λόγου του Θεού. Συνεπώς, καθώς τους εκφράζει η θέση του Χρυσοστόμου, δεν θεωρούν το άστρο της Βηθλεέμ ως αστρονομικό ζήτημα και δεν το εξετάζουν κάτω από αυτό το πρίσμα, αφού η μελέτη του ξεφεύγει από τα όρια της επιστήμης. Σύσσωμη η Ορθοδοξία ασπάζεται αυτήν ακριβώς τη θέση και γι' αυτόν τον λόγο δεν έχουν διατυπωθεί προτάσεις για τη φύση του άστρου της Βηθλεέμ από παλαιότερους ορθόδοξους αστρονόμους.

γ. Ο «αστέρας» υπήρξε ένα μετεωρολογικό φαινόμενο δυνάμενο να υλοποιείται και να μορφοποιείται στα όρια της κατώτατης ατμόσφαιρας. Στην περίπτωση όμως αυτή, δεν πρόκειται για αστρονομικό φαινόμενο.

Για τους ανυποχώρητους ορθολογιστές θα μπορούσε -ξέχωρα από την απάντηση περί υπερβατικής φύσης του άστρου- να προταθεί, ως περισσότερο αποδεκτή επιστημονικώς η άποψη ότι το άστρο υπήρξε μια συμπτωματική αλληλουχία «σφαιρικών κεραυνών» και όχι ένα καθαρά αστρονομικό φαινόμενο. Η θέση είναι βεβαίως ακραία, όμως, για έναν λεπτολόγο μελετητή, όχι τόσο ακραία όσο οι άλλες ερμηνείες για τη φύση του άστρου.

Οι παραπάνω γενικές σκέψεις και επισημάνσεις κάνουν υποχρεωτική την κατάθεση των αυστηρά προσωπικών θέσεων και απόψεών μας:

Ο «αστέρας» του Κατά Ματθαίον Ευαγγελίου δεν αποτελεί αστρονομικό αντικείμενο. Τη διατύπωση μιας τέτοιας άποψης θα επέτρεπε μόνο η έλλειψη στοιχειωδών γνώσεων αστρονομίας – ή η άμβλυνση της επιστημονικής οξυδέρκειας από, π.χ., υπέρμετρη θρησκευτική πίστη και μονομέρεια, κοινωνική σκοπιμότητα ή άμετρη ανθρώπινη φιλοδοξία.

Ο «αστέρας» δεν μπορεί με κανέναν τρόπο να είναι, από όσα μέχρι σήμερα γνωρίζουμε, κάποιο από τα γνωστά ατμοσφαιρικά φαινόμενα. Μετεωρολογικά φαινόμενα τέτοιας έκτασης, διάρκειας και ιδιοτήτων, που να συνάδουν με την ευαγγελικά περιγραφόμενη φύση και κινήσεις του «άστρου» της Βηθλεέμ, δεν

έχουν, κατά τη γνώμη μας, παρατηρηθεί ποτέ μέχρι σήμερα, ούτε και γνωρίζουμε φυσικούς παράγοντες ή μηχανισμούς που να μπορούν να τα προκαλέσουν. Με κάθε επιφύλαξη, το πλέον συναφές προς τον ευαγγελικό αστέρα της Βηθλεέμ μετεωρολογικό φαινόμενο είναι ο σφαιρικός κεραυνός (ακραία εκδοχή).

Για ένα φαινόμενο όπως ο αστέρας της Βηθλεέμ δεν μας επιτρέπεται να μπούμε στη λογική κατασκευής δογματικών προσωπικών σεναρίων και στη διατύπωση απόψεων που αποσκοπούν όχι στη διερεύνηση της αλήθειας, αλλά στην ψευδεπιβεβαίωση προσωπικών μεταφυσικών ή άλλων δογμάτων, καθώς και την εξυπηρέτηση προσωπικών τακτικών, μεθοδεύσεων και επιδιώξεων.

Μια γενική άποψη θεολογικού και φιλοσοφικού χαρακτήρα που θα μπορούσε να διατυπωθεί είναι η ακόλουθη. Εφόσον ο δημιουργός ίδρυσε τον φυσικό νόμο, δεν είναι δυνατόν να γίνεται συγχρόνως και ο μεγάλος παραβάτης του, καταστρατηγώντας τον έστω και σε έκτακτες περιστάσεις, όπως αυτήν του αστέρα της Βηθλεέμ, υπονομεύοντας όμως με τον τρόπο αυτόν τις ίδιες τις ιδρυτικές προθέσεις του.

Συνοψίζοντας

Στη βάση όσων προαναφέρθηκαν, θα μπορούσαμε, συνοψίζοντας, να διατυπώσουμε την άποψη ότι φαινόμενα όπως το άστρο της Βηθλεέμ, αν βέβαια αυτό υπήρξε, κινούνται εντός των πλαισίων του γενικότερου φυσικού νόμου, ίσως όμως έξω από το σύστημα της μέχρι σήμερα υπάρχουσας επιστημονικής γνώσης. Υπό την έννοια αυτή, περιγράφοντας το άστρο της Βηθλεέμ, μπορούμε να δεχθούμε τους όρους «υπερβατικό» και «μεταφυσικό», ως προς τη φύση του.

Εν κατακλείδι, ως θετικοί επιστήμονες νομιμοποιούμαστε να διατυπώνουμε άποψη για το τι δεν ήταν το άστρο της Βηθλεέμ, αλλά όχι να πλάθουμε σενάρια για το τι πιθανώς ήταν.

Πλανηθήκαμε, λοιπόν, χρόνια πολλά όλοι όσοι ψάχνουμε κάθε Χριστούγεννα να ανακαλύψουμε το μαγικό άστρο της αγάπης των παιδικών μας χρόνων στον χειμωνιάτικο ουρανό; Ασφαλώς όχι. Θα συνεχίσουμε την αναζήτηση, ξέροντας όμως ότι ποτέ δεν θα το βρούμε αν δε χαθούμε στη γνώση ενός μακρινού και ανεξάντλητου κόσμου, του μύχιου κόσμου της ψυχής μας, στον οποίο ποτέ ίσως δεν θα καταδυθήκαμε αρκετά και δεν θα κατανοήσαμε πλήρως.

Σημείωση

1. βλ. Σ. Θεοδοσίου, Μ. Δανέζη: «Στα Ιχνη του Ι.Χ.Θ.Υ.Σ», Δίαιλος, Αθήνα 2000.

Παρατήρηση: Το παρόν άρθρο πρωτοδημοσιεύθηκε στην εφημερίδα ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ